

Brüssel, 13.11.2020
COM(2020) 696 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Uus tarbijakaitse tegevuskava

Tarbijate toimetulekuvõime parandamine, et edendada majanduse kestlikku taastumist

UUS TARBIJAKAITSE TEGEVUSKAVA

TARBIJATE TOIMETULEKUVÕIME PARANDAMINE, ET EDENDADA MAJANDUSE KESTLIKKU TAASTUMIST

1. SISSEJUHATUS

Euroopa tarbijatel kõikjal ELis on püsiv õigustatud ootus saada täielikult osa ühtse turu eelistest ning teha rohe- ja digipöörde käigus teadlikke valikuid ja etendada selles aktiivset rolli. Kodanikud ootavad, et neil oleks vaba juurdepääs kaupadele ja teenustele kogu ELis ning kindlustunne, et nende kui tarbijate õigused on vanadest ja uutest probleemidest hoolimata kaitstud.

Uues tarbijakaitse tegevuskavas (edaspidi „tegevuskava“) esitatakse ELi tarbijapoliitika visioon aastateks 2020–2025, tuginedes 2012. aasta tarbijakaitse tegevuskavale (mis aegub 2020. aastal) ja 2018. aasta uuele kokkuleppele tarbijatega¹. Samuti on selle eesmärk rahuldada tarbijate esmased vajadused seoses käimasoleva COVID-19 pandeemiaga ja parandada nende toimetulekuvõimet. Pandeemia on tekitanud olulisi probleeme, mis mõjutavad tarbijate igapäevaelu, eelkõige seoses toodete ja teenuste kättesaadavuse ja juurdepääsetavusega ning reisimisega ELi sees ja väljapoole ELi.

Tegevuskava hõlmab viit peamist prioriteetset valdkonda:

- (1) rohepööre;
- (2) digipööre;
- (3) tarbijate õiguste kaitse ja jõustamine;
- (4) teatavate tarbijarühmade erivajadused ning
- (5) rahvusvaheline koostöö.

Tagades piisava tähelepanu neile prioriteetidele, on tegevuskava **juhiseks**, kuidas rakendada ühtse turu programmi **uue mitmeaastase finantsraamistiku** alusel. Edendades meetmeid, millega muuta ühtset turgu keskkonnahoidlikumaks, digitaalsemaks ja õiglasemaks, on tegevuskava eesmärgiks suurendada usaldust tarbijate seas, kelle kulutused moodustavad 54 % ELi SKPst² ja stimuleerivad seeläbi majanduse taastamist nõudluse poolelt. Seetõttu on ettevõtteid ja eelkõige väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid toetades vaja tagada ka tarbijate huvide tulemuslik kaitse³.

Tegevuskava on **lähenemisviisilt hõlmav, puudutades ühekorruga paljusid liidu poliitikavaldkondi**, mis on tarbijate jaoks eriti olulised. Selles rõhutatakse vajadust võtta muude poliitikasuundade ja meetmete väljatöötamisel ja rakendamisel arvesse tarbijakaitse

¹ https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/consumers/review-eu-consumer-law-new-deal-consumers_et.

² Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose.

³ ELi VKEde strateegia kestliku ja digitaalse Euroopa kujundamiseks, COM(2020) 103 final.

nõudeid⁴. See täiendab muid ELi algatusi, nagu Euroopa roheline kokkulepe,⁵ ELi ringmajanduse tegevuskava⁶ ja Euroopa digituleviku kujundamise poliitika⁷. Samuti võetakse selles arvesse asjakohaseid rahvusvahelisi instrumente, nagu ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon.

Tulemuslik tegutsemine kõigis neis valdkondades nõuab tihedat koostööd **ELi ja selle liikmesriikide vahel** ning pikkade aastate jooksul välja töötatud usaldusväärse tarbijakaitseraamistiku nõuetekohast ülevõtmist, rakendamist ja jõustamist. Seetõttu esitatakse tegevuskavas **prioriteetsed valdkonnad ja peamised meetmed**, mida tuleb edendada ühiselt nii Euroopa kui ka riiklikul tasandil⁸.

Tegevuskava on valminud huvitatud osapooltega peetud intensiivsete ettevalmistustööde ja arutelude tulemusena. **Avalik konsultatsioon** näitas üldist toetust selle peamiste prioriteetidele, sealhulgas vajadusele reageerida COVID-19 pandeemiale⁹. Konsultatsioonil viidati ka hõlmava lähenemisviisi olulisusele majanduse kestlikul ja keskkonnahoidlikul taastamisel ning õiglase ja digilembese ühiskonna poole liikumisel. Peamiste valdkondadevaheliste küsimustena nähti sellel tõhusat jõustamist ja õiguskaitset ning erivajadustega tarbijate toetamist.

2. TARBIJAD COVID-19 PANDEEMIAS

Näide. Veebipõhised tarbijapettused on kriisi ajal märkimisväärselt hoogustunud. Petturid on mänginud tarbijate hirmudele, et müüa ebavajalikke, kasutuid ja võimalik, et suisa ohtlikke tooteid, viidates eksitavalt nende kasulikkusele tervisele, näiteks turustades tõestamata kaitseomadustega kaupu või müües maske, mis ei vasta asjakohastele nõuetele. Komisjon ja tarbijakaitseasutused on võtnud vaatluse alla müügiplatvormid ja saavutanud sadade miljonite ebaseaduslike pakkumiste ja reklaamide kõrvaldamise. Suure ebakindluse ja masenduse foonil vajavad tarbijate õigused ja ohutus jätkuvat kaitset.

COVID-19 pandeemia on eelkõige **tervisekriis**. EL ja selle liikmesriigid on võitluses pandeemiaga tegutsenud kooskõlastatult ja otsustaval viisil. On oluline, et kõigil oleks **võrdne ja õigeaegne juurdepääs COVID-19 taskukohastele testidele, kaitsevahenditele, ravile ja tulevastele vaktsiinidele**,¹⁰ samuti kõigile vajalikele ennetavatele ja raviteenustele¹¹. Komisjon kehtestab hiljuti täiendavad reageerimismeetmed,¹² et aidata piirata koroonaviiruse levikut, kaitsta inimeste elu ja suurendada vastupanuvõimet kõigis liikmesriikides. Kriisiolukorras oluliste toodete ja teenuste puhul tuleb tagada tarbijatele

⁴Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 12.

⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et.

⁶ COM(2020) 98 final.

⁷ https://ec.europa.eu/info/publications/communication-shaping-europes-digital-future_et

⁸Et tuua esile peamised töösuunad ja vältida kattumist teiste, juba kokku lepitud strateegiate ja tegevuskavadega, antakse tegevuskavas meetmetest valikuline ja mitteammendav ülevaade.

⁹ Vt <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12464-A-New-Consumer-Agenda>.

¹⁰Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule ja Euroopa Investeerimispankale „ELi strateegia COVID-19 vaktsiinide kohta. COM(2020) 245 final.

¹¹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/public-health_et.

¹²Komisjoni 28. oktoobri 2020. aasta teatis „COVID-19-le reageerimise lisameetme kohta“, (COM(2020) 687 final) ja komisjoni 28. oktoobri 2020. aasta soovitus COVID-19 testimisstrateegiate, sealhulgas antigeeni kiirtestide kasutamise kohta, (C(2020) 7502 final).

põhiõiguste kaitse, meditsiinieetika järgimine, eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse üldmääruse kohane andmekaitse.

Pandeemiale järgnenud **ulatuslikud sotsiaalsed ja majanduslikud häired** kujutavad endast aga ühiskonnale suurt väljakutset. EL on reageerinud taastumise kindlustamiseks ja vastupanuvõime suurendamiseks enneolematult jõuliselt, kuid majandus on endiselt habras.

Samuti muudab pandeemia silmanähtavalt inimeste **tarbimis- ja liikuvusharjumusi**. Liikumispiirangute taustal sai selgeks digitehnoloogia oluline roll inimeste elus, kuna see võimaldas osta hädavajalikke kaupu, mis muidu ei oleks olnud kättesaadavad, ning pääseda vaatamata piirangutele ligi teenustele. Täheldatud suundumuste hulka kuulub kodulähedaste müügipunktide eelistamine ja reise lühemaajalisem broneerimine, aga samuti e-teenuste sagedasem kasutamine. Mõned muudatused, mis on seotud otse rahvatervise olukorraga, on ilmselt ajutised (nt kasutatakse vähem ühistransporti), samas kui teised, eelkõige digipöördega seotud muudatused (nt toidu ostmine interneti teel või rohkemate veebipõhiste voogedastusteenuste kasutamine kodutingimustes, sealhulgas kultuuri- ja spordiüritustel jälgimiseks) võivad tähendada struktuurset nihet¹³.

Kriis on mõjutanud tarbijate elu paljusid tahke ja toonud ilmsiks **kõrgetasemelise tarbijakaitse** ning ELi ja liikmesriikide ametiasutuste vahelise tiheda koostöö olulisuse. Siiski on ilmnenud ELi tarbijakaitseraamistikus **teatavad lüngad**.

ELi tarbijad ootavad õigustatult, et **vedajad ja reisikorraldajad** austavad nende õigust ettemaksete täielikule tagasimaksmisele. Siiski seisavad tarbijad selle õiguse jõustamisel silmitsi märkimisväärsete raskustega, mis on tingitud sektori likviidsusprobleemidest ja reisijateveo vaat et katkemisest pandeemia ajal. Komisjon ja liikmesriigid on omalt poolt asunud tegutsema tarbijate õiguste kaitse tagamiseks, pakkudes kooskõlas kohaldatavate eeskirjadega välja praktilisi lahendusi¹⁴. Pandeemiast ja varasematest sündmustest, nagu Thomas Cooki pankrot 2019. aastal, saadud kogemused nõuavad põhjalikumat analüüsi selle kohta, kas praegune pakettreise reguleeriv raamistik ja muu hulgas selle maksejõuetusevastast kaitset käsitlev osa, on endiselt piisav igal ajal kindla ja tervikliku tarbijakaitse tagamiseks, võttes arvesse ka reisijate õiguste valdkonnas toimunud arenguid¹⁵.

Teine probleemne valdkond, mis on pandeemia ajal jõuliselt esile kerkinud, hõlmab **tarbijapettusi, eksitavate turundusvõtete kasutamist ja internetiostudega seotud kelmust**, mille ohvriks on langenud ja mille ohvriks langeb jätkuvalt üha rohkem tarbijaid¹⁶. Selliste petturlike kaubandustavade vastu võitlemine on nõudnud tihedat koostööd komisjoni ja riiklike täitevasutuste vahel. Arvestades suurte veebiplatvormide kesksel rolli e-kaubanduses, tihendas komisjon kontakte nende esindajatega, mis andis neile tõuke tõhusate

¹³Komisjoni tellimisel korraldatud IPSOSe uuring näitas, et lisaks internetiostude märkimisväärsele suurenemisele 2020. aasta esimesel poolel plaanivad paljud tarbijad eelseisval aastal külastada vähem spordi- ja kultuuriüritusi (40–60 %) ja kasutada vähem ühistransporti (24–43 %).

¹⁴Komisjoni 13. mai 2020. aasta soovitus (EL) 2020/648 vautšerite kohta, mida pakutakse reisijatele tühistatud pakettreiside ja transporditeenuste hüvitamise alternatiivina COVID-19 pandeemia kontekstis (ELT L 151, 14.5.2020, lk 10).

¹⁵Reisijate õigusi käsitlevad määrused (EÜ) 261/2004, (EÜ) 1371/2007, (EL) 1177/2010 ja (EL) 181/2011 ning direktiiv (EL) 2015/2302 pakettreiside kohta.

¹⁶https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_et.

meetmete võtmiseks, et asjaomast ebaseaduslikku sisu ennetada ja sellele reageerida¹⁷. Et parandada vastupanuvõimet avalikku huvi ohustavatele massikahju juhtumitele, peaksid pädevad asutused jätkama koostööd peamiste sidusrühmadega, nagu platvormid, ettevõtjate ühendused, reklaamijad ja tarbijaorganisatsioonid. Samal ajal on vaja tähelepanelikult jälgida veebipettusi ja veelgi suurendada koostööd teiste asjaomaste võrgustikega, sealhulgas õiguskaitseasutuste, domeeniregistrite ning rahvusvahelise tarbijakaitsevõrgustikuga (ICPEN).

Muutuvad tarbimisharjumused tekitavad uusi probleeme. Muu hulgas on leidnud aset **ühekordselt kasutatavate pakendite** ja plastist isikukaitsevahendite jäätmete mahu hüppeline suurenemine, millele komisjon ka 2020. aasta aprillis kiiresti reageeris¹⁸. Pandeemia paljastas ka ohu, et teatavad tarbijate kategooriad, eelkõige need, kellel puuduvad vahendid või oskused aktiivseks osalemiseks kiiresti muutuval turul, mis on pealegi kolinud internetti, võivad jääda kõrvale. See nõuab veelgi **suuremat keskendumist algatustele, millega toetatakse tarbijate lõimimist, kaasamist, teadlikkuse tõstmist ja harimist.**

Et hinnata ELi vastupanuvõimet tulevastele võimalikele vapustustele, on oluline luua ettekujutus, kuidas kohandub tarbijate käitumine pikemas perspektiivis pärast pandeemiat, ning töötada välja vajalik **tulevikusuundade analüüs**,¹⁹ **mille najal edasist tegevust planeerida**, võttes arvesse tarbijate käitumist käsitlevatest uuringutest saadud andmeid ja teadmisi.

- **Meede 1:** komisjon kavatses teha 2022. aastaks analüüsi selle kohta, **mil määral on pakettreiside direktiiv** hiljutiste kriiside taustal **endiselt asjakohane**, tuginedes 2021. aasta aruandele selle direktiivi kohaldamise kohta.
- **Meede 2:** komisjon kavatses võtta tulevikusuundade analüüsis 2022. aastaks vaatluse alla **COVID-19 pikaajalise mõju** ELi inimeste tarbimisharjumustele, et kujundada selle põhjal oma tulevasi algatusi.
- **Meede 3:** komisjon toetab ja hõlbustab koostööd tarbijakaitsealase koostöö võrgustiku ning muude võrgustike ja sidusrühmade vahel, et võidelda **tarbijapettuste, ebaausate turundusvõtete ja kelmuste vastu**²⁰.

¹⁷Selle tulemusena teatasid platvormid, et võrreldes märtsi keskmisega vähenes suvel näomaskide ja muude kaitsevahendite eksitav turustamine järsult, üle 80 %.

¹⁸Sellega seoses vt komisjoni hiljuti avaldatud suunised https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/waste_management_guidance_dg-env.pdf

¹⁹Komisjoni teatises Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Tulevikusuundade strateegiline analüüs 2020“, COM(2020) 493 final, nähakse tulevikukindla poliitika alusena strateegilist analüüsi, mille abil paigutada lühiajalised algatused pikemaajalisse perspektiivi. Strateegilise analüüsiga püütakse luua olukorrast ühist arusaama ja visandada edasisi samme digi- ja rohepöörde rakendamiseks ning äritegevuse häiretest taastumiseks. Muu analüüsitegevuse seas jälgib komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus oma megatrendide ülevaates 14 megatrendi, millest mõned on tarbijapoliitika seisukohast väga olulised.

²⁰Võttes arvesse Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele esitatud ühisteatises „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfoga – faktid selgeks“ (JOIN(2020) 8 final) kirjeldatud asjakohaseid meetmeid, vt punkt 8.

3. PEAMISED PRIORITEETSED VALDKONNAD

3.1. Rohepööre

Näide. Toodete kahjulik keskkonnamõju ja lühike kasutusiga²¹ tekitavad ELi tarbijatele üha suuremat muret, nii et sageli kurdetaksegi, et ostetud kaubad ei pea kaua vastu ja neid toodetakse keskkonda kahjustaval viisil; 85 % inimestest sooviks saada ostuotsuse tegemisel rohkem teavet kauba vastupidavuse kohta. Uuringud näitavad, et kui tarbijad sellist teavet saavad, võib kõige vastupidavamate versioonide müük peaaegu kolmekordistuda; tarbijad on isegi valmis vastupidavamate kaupade eest rohkem maksma²².

Tarbijad üle terve Euroopa on näidanud üles kasvavat **valmidust aidata isiklikult kaasa** kliimaneutraalsuse saavutamisele, loodusvarade ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisele ning vee-, õhu- ja pinnasereostuse vähendamisele²³. Nüüd on vaja selle potentsiaali ära kasutamiseks kujundada meetmed, mis võimaldaksid igal tarbijal olenemata tema rahalisest olukorrast aktiivselt rohepöördes osaleda ja isegi suunaks ja innustaks neid seda tegema, surumata samas peale mõnda kindlat elustiili ja hoides ära sotsiaalset diskrimineerimist. Kestlike toodete kättesaadavus ei tohiks sõltuda sissetuleku suuruselt ega inimese elukohast, vaid peaks olema tagatud kõigile.

Euroopa roheline kokkuleppega nähakse ette terviklik strateegia, mille abil luua ELis õiglane ja jõukas ühiskond, rakendades kliimaneutraalset, ressursitõhusat, puhast ja ringlusel põhinevat majandusmudelit, nii et kasv oleks lahutatud ressurside kasutusest ning mõju loodusvaradele ja bioloogilisele mitmekesisusele väike. See nõuab harjumuste ja käitumise põhjalikku ja kiiret muutumist, et **väheneks meie ökoloogiline jalajälg** kõigis valdkondades, alates eluasemest ja toidust kuni liikuvuse ja vaba aja veetmiseni²⁴.

Praeguseks on käimas **mitmeid algatusi**, millega tagada, et ELi tarbijatele pakutavad **tooted**, sealhulgas nii kaubad kui ka teenused, **vastaksid eespool nimetatud eesmärkidele**. Nimetada tuleks järgmisi:

- ✓ strateegia „**Talust taldrikule**“²⁵ ja ELi **bioloogilise mitmekesisuse strateegia**,²⁶ millega kuulutati välja peamised meetmed²⁷ ja algatused ELi toidusüsteemide keskkonna- ja

²¹See tähendab, et toodet ei saa kasutada ettenähtud otstarbel ja see puruneb ettenähtust varem.

²²Käitumisuuring ringmajanduse omaksvõtu kohta tarbijate seas (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/sustainable-consumption_et#behaviouralstudyonconsumersengagementinthecirculareconomy).

²³Eurobaromeetri eriuuring nr 501 (märts 2020) *Attitudes of European citizens towards the environment* (Euroopa kodanike keskkonnanahoiakud) <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getSurveydetail/instruments/special/surveyky/2257>.

²⁴Teadusuuringute Ühiskeskuse hiljutises aruandes olulusringi hinnanguliste näitajate kohta tuuakse ELi tarbijate üldist keskkonnamõju mõjutavate valdkondadena välja toit, eluase ja liikuvus. Sala S. et al. (2019) Indicators and Assessment of the environmental impact of EU consumption. Consumption and Consumer Footprint for assessing and monitoring EU policies with Life Cycle Assessment (ELi tarbimise keskkonnamõju näitajad ja hinnang. Tarbimine ja tarbijajalajalg ELi poliitika hindamiseks ja seireks olulusringi hindamise meetodil) doi:10.2760/403263, JRC114814.

²⁵COM(2020) 381 final.

²⁶COM(2020) 380 final.

²⁷Nt ettepanek jätkusuutliku toidusüsteemi õigusraamistiku kohta ja ettepanek kestliku toidu märgistamise raamistiku kohta, millega anda tarbijatele võimalus teha kestlikke toiduvalikuid.

kliimamõju vähendamiseks ning tarbijatele võimaluse andmiseks teha teadlikke, tervislikke ja kestlikke toiduvalikuid²⁸;

- ✓ hiljuti avaldatud tegevuskava 2021. aasta **nullsaaste tegevuskavajaoks**²⁹. Sellega nähakse olulise tegevusvaldkonnana tarbekaupadest lähtuva saaste vähendamist ja uuritakse viise, kuidas innustada³⁰ tarbijaid tegema puhtamaid valikuid;
- ✓ **kestlikkust toetav kemikaalistrateegia**,³¹ millega on muu hulgas nähtud ette meetmed, millega suurendada tarbijatele kättesaadavat teavet kemikaalide kohta, kaitsta neid kõige kahjulikumate ainete eest ning edendada ohutuid ja keskkonnasäästlikuks kavandatud kemikaale;
- ✓ tulevane **uuendatud kestliku rahastuse strateegia**, milles püütakse 2018. aasta tegevuskavale³² tuginedes pakkuda tarbijatele uusi võimalusi kestliku majanduse saavutamisele kaasa aitamiseks, tagades selle, et neile antakse finantstoodete kohta, millesse nad investeerivad, usaldusväärset, täielikku ja kindlat teavet; ning
- ✓ **renoveerimislaine**³³, mis kujutab endast strateegiat, millega muuta igaihe kodu keskkonnahoidlikumaks ja digilembesemaks, pakkudes muu hulgas tarbijatele senisest paremaid teabevahendeid.

Lisaks on uues ringmajanduse tegevuskavas esitatud mitu algatust,³⁴ mille abil **võidelda toodete lühikese kasutusea vastu ning edendada nende vastupidavust**, ringlussevõetavust, parandatavust ja ligipääsetavust³⁵ ning toetada ettevõtjate tegevust selles vallas. Nimetada tuleks kestlike toodete algatust,³⁶ millega püütakse muuta kestlikud tooted uueks normiks, töötatakse välja tootekestlikkuse põhimõtted ja vaadatakse läbi ökodisaini direktiiv,³⁷ et

²⁸Tarbijate valikute suunamine tervislikuma toitumise suunas võib aidata vähendada kasvuhoonegaaside heidet, nagu on tõdetud teatises „Euroopa 2030. aasta kliimaeesmärgi suurendamine“ (COM/2020/562). Et parandada tarbijate juurdepääsu teabele ning muuta tervislikud ja kestlikud valikud nende jaoks lihtsaks, on strateegias „Talust taldrikule“ sätestatud asjaomane tegevusraamistik. Meetmed hõlmavad muu hulgas kohustuslikku toitumisalase teabe märgistust pakendi esiküljel, loomade heaolu käsitlevat märgistust, toitainelise koostise määramist, et piirata suure soola-, suhkru- või rasvasisaldusega toidu propageerimist, ning kohustusliku päritolumärgistuse võimalikku laiendamist teatavate toiduainete puhul.

²⁹ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12588-EU-Action-Plan-Towards-Zero-Pollution-Ambition-for-air-water-and-soil>.

³⁰Muu hulgas võiks kaaluda teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, millega julgustada tarbijaid kasutama plastist pudelitesse villitud vee asemel rohkem puhast ja ohutut kraanivett, kõrvaldama kasutamata ravimeid ohutult, andma oma panus sellesse, et hoida ära mikroplasti jõudmine mage- ja merevette, valima puhtamaid transpordiviise ning puhtamaid kütte- ja jahutussüsteeme, et aidata kaasa õhupuhtusele nii sise- kui ka väliskeskkonnas, ning leidma üles tooteid, mis aitavad kaitsta loodust Natura 2000 alade säästva kasutamise kaudu.

³¹ COM(2020) 667 final.

³² COM(2018) 097 final.

³³ COM(2020) 662 final.

³⁴Elkõige tuleks nimetada kestliku tootepoliitika ja keskkonnahoidlike väidete põhjendamise algatust.

³⁵Ligipääsetavuse all tuleb mõista selliste tõkete kõrvaldamist või vältimist, mis takistavad puuetega inimestel tooteid teistega võrdsetel alustel soetada. Parema ligipääsetavuse aitab parandada ka toodete vastupidavust ja korduskasutatavust, nagu on osutatud ringmajanduse tegevuskavas viitega Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiivile (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta (ELT L 151, 7.6.2019, lk 70).

³⁶ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12567-Sustainable-Products-Initiative>.

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A02009L0125-20121204>.

laiendada selle kohaldamisala muudele kui energiamõjuga toodetele ja viia ellu ringluspõhimõtteid. Veel on vaja täiendavaid regulatiivseid ja mitteregulatiivseid meetmeid, et käsitleda konkreetseid kaupade ja teenuste rühmi, nagu IKT, elektroonika või tekstiil ja pakendid. Näiteks:

- ✓ **Elektroonikaseadmete ringkasutuse algatus**,³⁸ mille eesmärk on tagada, et elektroonikaseadmete projekteerimisel peetaks silmas vastupidavust, hooldust, parandamist, osadeks võtmist, demonteerimist, korduskasutust ja ringlussevõttu ning et tarbijatel oleks „õigus tooteid parandada“, sealhulgas õigus ajakohastada tarkvara.
- ✓ Mobiiltelefonide ja muude kaasaskantavate seadmete **ühtse laadija** algatus,³⁹ mille eesmärk on suurendada tarbijate mugavust ning vähendada laialdaselt ja igapäevaselt kasutatavate tarbeesemete tootmiseks kuluvat materjali ja nende kõrvaldamisel tekkivaid elektroonikaromusid.
- ✓ Tulevane **ELi tekstiilstrateegia**, millega püütakse anda tarbijatele võimalus valida kestlikke tekstiiltooteid ning tagada lihtne juurdepääs korduskasutamise ja parandamise teenustele.
- ✓ **Pakendite ja pakendijäätmete direktiivi** läbivaatamine, mille eesmärk on muuta kõik pakendid majanduslikult elujõulisel viisil korduskasutatavaks ja ringlussevõetavaks ning vähendada ülepakkimist.

Nende algatustega parandatakse toodete väärtuse säilimist, edendatakse ohutumaid ja vastupidavamaid tooteid ning hoitakse materjali majandustsüklis (märksõnadeks on loobumine, vähendamine, parandamine, korduskasutamine ja ringlussevõtt) võimalikult kaua⁴⁰.

Et tagada uute kaupade ja teenuste ning uute tarbimisviiside sotsiaalselt optimaalne kasutuselevõtt, tuleb tarbijatele anda **paremat ja usaldusväärsemat teavet kaupade ja teenuste kestlikkuse eri aspektide kohta, vältides samal ajal teabe üleküllust**. Avalikule konsultatsioonile⁴¹ vastajad juhtisid tähelepanu sellise teabe vähesusele ning asjaolule, et toodetel olevate rohevaidete ja muu teabe vähene usaldusväärsus takistab oluliselt kestlikumate tarbimisvalikute laiemat levikut. Tarbijate keskkonnahoidlikule majandusele üleminekuks võimestamise tulevase algatuse raames ongi kavas käsitleda seda, kuidas pakkuda tarbijatele teavet toodete keskkonnaomaduste, sealhulgas nende vastupidavuse, parandatavuse ja ajakohastatavuse kohta, samuti sellise teabe usaldusväärse ja võrreldavuse küsimust. Selles sätestatakse üldised nõuded, mis täiendavad valdkondlikes õigusaktides sisalduvaid sihipärasemaid eeskirju eri toodete või tooterühmade kohta.

Toodete vastupidavust aitab suurendada ka parem teave varuosade kättesaadavuse ja remonditeenuste kohta. Tarbijate keskkonnahoidlikule majandusele üleminekuks võimestamise tulevase algatuse, kestliku tootepoliitika algatuse ja vajadust mööda sektoripõhiste algatustega antakse tarbijaile **tegelik õigus tooteid paranda**. Lisaks annaks

³⁸ Tegemist on digistrateegia („Euroopa digitaalajastu kujundamine“, COM(2020) 67 final) ja ringmajanduse tegevuskava (COM(2020) 98 final) ühe põhimeetmega.

³⁹ https://ec.europa.eu/growth/sectors/electrical-engineering/red-directive/common-charger_et.

⁴⁰ Et parandada elektroonikaromude kogumist ja töötlemist ning pakkuda tarbijatele rohkem teavet ja võimalusi kasutatud elektroonikaseadmete ja koju kogunenud elektroonikajäätmete tagastamiseks, uurib komisjon lisaks võimalusi kehtestada kogu ELis väikeelektroonika kohustusliku tagasivõtu kord.

⁴¹ https://ec.europa.eu/info/files/factual-summary-report-public-consultation-new-consumer-agenda_et.

kaupade müügi direktiivi⁴² tulevane läbivaatamine võimaluse uurida, mida veel saaks teha selleks, et edendada parandamist ja kestlikumaid ringlustooteid. Kaalumisel on mitmed uued tarbijaõiguslikud meetmed, nagu parandamise eelistamine asendamisele, minimaalse vastutuse tähtaja pikendamine nii uute kui ka kasutatud kaupade puhul ja uue vastutuse tähtaja määramine pärast toote parandamist.

Nende jõupingutuste kõrval tuleks edendada **uusi tarbimis- ja käitumistavasid**, näiteks jagamismajandust, uusi ärimudeleid, mis võimaldavad tarbijatel osta kauba asemel teenust, ning toetust kogukondlikult või sotsiaalmajanduse organisatsioonide kaudu korraldatud parandustöödele (nt remondikohvikud) ja kasutatud kaupade turgudele.

Tarbijatele parema ja usaldusväärsema teabe andmiseks võib sageli piisata **olemasolevate vahendite täiustamisest**. Ökodesaini direktiivi ja energiamärgistuse raamistikuga hõlmatud toodete ja seadmete märgistuse ajakohastamine aitab suurendada teadlikkust toodete energiatõhususest ja suunata inimeste sellekohaseid ootusi, aidates kaasa ELi energiatõhususe eesmärgi saavutamisele. Lisaks võiks teavitusmeetmete ning asjaomaste sidusrühmade, sh jaemüüjatega sõlmitavate partnerlustega edendada ELi ökomärgise⁴³ kasutuselevõttu ja sellealast teadlikkust, püüdes juurutada ELi ökomärgise kasutust ka internetis. Samuti võiks ELi ökomärgist kooskõlas 2018. aasta jätkusuutliku rahastamise tegevuskavaga⁴⁴ laiendada ka jaefinantstoodetele, võimaldades tarbijatel tugineda keskkonnahoidlikesse finantstoodetesse investeerides kindlale ja usaldusväärsele sümbolile.

Lisaks tuleb tarbijaid paremini kaitsta teabe eest, mis ei vasta tõe või mis on esitatud segadust tekitaval või eksitaval viisil jätmaks muljet, et toode või ettevõtte on tegelikult keskkonnahoidlikum. Sellist tegevust nimetatakse ka **rohepesuks**. Selleks töötatakse välja meetmeid ka kestliku rahastuse valdkonnas⁴⁵. Lisaks teeb komisjon tarbijatele usaldusväärse keskkonnateabe pakkumise huvides ettepaneku, et ettevõtjad põhjendaksid oma roheväited toote ja organisatsiooni keskkonnajalajälje meetodikaga.

Komisjon uurib võimalusi luua kestliku toidu märgistuse raamistik, mis koostoimes muude asjakohaste algatustega reguleeriks **toidukaupade** märgistuse toiteväärtust puudutavaid, kliima-, keskkonna- ja sotsiaalseid aspekte.

Energeetika vallas on tarbijate valikutel oluline roll, et saavutada 2030. aastaks seatud uued kliimaeesmärgid ja 2050. aastaks kliimanetraalsus. 1. jaanuaril 2021 jõustuvate uute eeskirjadega⁴⁶ parandatakse elektrienergia tarbijate teavitamist arvete kaudu ja sõltumatute hinnavõrdlusvahendite abil ning hõlbustatakse tootvate tarbijate valikuid ja energiakogukondade tegevust. Komisjon paneb ette sätted ka teistes energiavaldkondades tegutsevate ettevõtete tegevuse reguleerimiseks, et anda ka gaasi- ja kaugküttetarbijatele samalaadsed õigused.

⁴²Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/771 kaupade müügilepingute teatavate aspektide kohta, millega muudetakse määrust (EL) 2017/2394 ja direktiivi 2009/22/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 1999/44/EÜ (ELT L 136, 22.5.2019, lk 28).

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aco0012>.

⁴⁴ COM(2018) 097 final.

⁴⁵ Eelkõige jätkusuutlikkust käsitleva teabe avalikustamise määrus (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32019R2088>), ELi taksonoomia (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex:32020R0852>) ning muud kui finantsaruandlust käsitleva direktiivi käimasolev läbivaatamine.

⁴⁶Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (ELT L 158, 14.6.2019, lk 125).

Üleminek digitehnoloogiale pakub ka muid uusi võimalusi sihipärasema ja arusaadavama teabe andmiseks. Kestlike toodete algatuse⁴⁷ raames välja töötatavate digitaalsete tootepasside abil tutvustatakse tarbijatele toodete keskkonna- ja ringlusomadusi. Üldiselt võttes võib teabe digitaliseerimine muuta selle usaldusväärsuse kontrollimise ja toodete omavahelise võrdlemise tarbijate jaoks lihtsamaks, ning ühtlasi saab sel viisil anda tarbijatele palju ülevaatlikuma pildi toodete keskkonnamõtjudest, näiteks CO₂ jalajäljest. Järgmise mitmeaastase finantsraamistiku alusel, sealhulgas haldussuutlikkuse suurendamiseks ette nähtud tehnilise toe rahastamisvahendi kaudu⁴⁸ rahastatavaid meetmeid ja vahendeid tuleks kasutada puhta, kliimaneutraalse ja kestliku tarbimiskultuuri ja -käitumise edendamise ja aktiveerimise algatuste toetamiseks. Seda tuleks teha hõlpsasti ligipääsetaval, uuenduslikul ja atraktiivsel viisil, nt nutitelefoni rakenduste ja veebisaitide kaudu,⁴⁹ kasutades ära juba olemasolevaid vahendeid⁵⁰.

Ettevõtjatel, sealhulgas VKEdel, võiks olla keskkonnasäästlikuma tarbimise edendamisel oluline roll. Tooteid saab muuta kestlikumaks, kui integreerida kestlikkuseesmärgid ettevõtte strateegiasse ja otsustesse. Heade tavade näited ulatuvad keskkonnale ja looduskapitalile avalduva mõju seirest, kogu väärtusahelat tervikuna hõlmavast sõltuvus ja riskianalüüsist, keskkonnamõju lisamisest tarbijatele avaldatavasse teabesse kuni tarbijate huvidega arvestamiseni juhatuse otsustes. Komisjonil on kavas esitada 2021. aastal seadusandlik algatus **kestliku ärijuhtimise** teemal, et edendada pikaajaliselt kestlikku ja vastutustundlikku ärikultuuri⁵¹. Äri sektori vabatahtliku tegevuse ergutamiseks kavatses komisjon koostöös ettevõtjatega julgustada neid andma **vabatahtlikke lubadusi**, mille tulemusena nad avaldaksid tarbijatele oma ettevõtte ökoloogilise jalajälje suuruse, parandaksid ettevõtte kestlikkust ja vähendaksid selle keskkonnamõju. Sellised lubadused töötatakse välja koos tulevase Euroopa kliimapaktiga. Need luuakse tuttavate meetodite, olemasolevate töövahendite ja kehtivate õigusaktide pinnalt⁵². Aja jooksul võiks lubaduste andmise kaasata osalejaid paljudest eri sektoritest ja nende võetavad kohustused võiksid olla üha mitmekesisemad.

- **Meede 4:** 2021. aastal on komisjonil kavas esitada seadusandlik **ettepanek, et võimestada tarbijaid rohepöörde edukaks elluviimiseks oma panust andma**, tagades parema teabe toodete kestlikkuse kohta ja parema kaitse rohepesu, lühikese kasutuseaga toodete müügi jms tegevuste eest, ning seadusandlik ettepanek **keskkonnahoidlike väidete põhjendamise** kohta keskkonnajalajälje meetodil.
- **Meede 5:** **alates käesolevast aastast** kavatses komisjon koostöös ettevõtjatega julgustada neid andma **vabatahtlikke lubadusi** astuda kestliku tarbimise toetamiseks samme, mis lähevad seadusega nõutust kaugemale.

⁴⁷Välja kuulutatud ka ELi andmestrategieas COM(2020) 66 final.

⁴⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0409>

⁴⁹ 2020. aasta septembris korraldati Euroopa roheline kokkuleppe egiidi all projektikonkurss, et leida kodanike võimestamise lahendusi, näiteks mobiilirakendusi, mis mõõdaksid inimeste tarbimisharjumusi ja elustiili eelistusi käsitlevate andmete põhjal nende CO₂ jalajälge, ning pakuksid isikustatud soovitusi jalajälje vähendamiseks.

⁵⁰Näiteks komisjoni välja töötatud tarbijajalajälje arvutaja.

⁵¹Vt komisjoni 2021. aasta tööprogramm, COM(2020) 690 final.

⁵²Näitekssoovitus 2013/179/EL toodete ja organisatsioonide olusringi keskkonnatoime mõõtmise ja teatavakstegemise ühtsete meetodite kasutamise kohta, soovitusel keskkonnajalajälje leidmise meetodite ajakohastamiseks (https://eplca.jrc.ec.europa.eu/permalink/PEF_method.pdf), EMASi määrus (EÜ) nr 1221/2009 või ELi ökomärgise määrus (EÜ) nr 66/2010.

- **Meede 6:** alates 2022. aastast hindab komisjon kaupade müügi direktiivi läbivaatamise raames, kuidas edendada toodete parandamist ja soodustada kestlikumaid ringluspõhiseid tooteid.

3.2. Digipööre

Näide. Ajavahemikul 2014–2019 kasvas ELis selliste internetikasutajate osakaal, kes ostsid või tellisid internetist isiklikuks tarbeks kaupu või teenuseid, 63 %-lt 71 %-le; viies liikmesriigis⁵³ ületas see näitaja 80 %⁵⁴. Tarbijad peaksid olema internetis kaitstud sama hästi kui väljaspool interneti. Õigusnorme tuleks võrgustatud keskkonna jaoks kohandada näiteks selleks, et hoida ära arukaid koduseadmeid ähvardavaid küberturvalisuse ohte või tagada, et internetis tehtavad krediitpakkumised sisaldaks vajalikku teavet, mis oleks kergesti kättesaadav ja loetav ka nutitelefonis.

Digipööre muudab tarbijate elu radikaalselt, pakkudes neile rohkem võimalusi ning kaupade ja teenuste laiemat valikut. Samal ajal võib see raskendada teadlike valikute tegemist ja oma huvide kaitsmist. Alusandmete kogumise ja töötlemise ning tarbijate käitumise ja nende kognitiivsete eelarvamuste analüüsi abil võib neid panna tegema otsuseid, mis on vastuolus nende parimate huvidega. See võib pärssida digitaalses keskkonnas tarbijate kaitsmiseks kehtestatud õigusnormide tulemuslikkust ja muu hulgas ebaausate kaubandustavade tõkestamist. Tarbijakaitsenormide ajakohastamist ja nende paremat täitmist käsitlev direktiiv⁵⁵ ning digitaalse sisu direktiiv⁵⁶ on olulised sammud nende probleemide lahendamiseks. Arvestades tehnoloogia arengu kiiret tempot ja selle mõju tarbijate käitumisele, on vaja täiendavaid meetmeid.

Sekkuda tuleb sellistesse kaubandustavadesse, millega eiratakse tarbijate õigust teha teadlikke valikuid, kuritarvitatakse nende käitumuslikke eelarvamusi või kallutatakse otsustusprotsesse. Selliste tavade hulka kuuluvad nn tumedate mustrite⁵⁷ kasutamine, teatavad isikustamise tavad, mis sageli põhinevad profiilianalüüsil, varjatud reklaam, pettus, vale või eksitav teave ja manipuleeritud tarbijahinnangud. Vaja on täiendavaid suuniseid tarbijaõiguse aktide, nagu **eaausate kaubandustavade direktiivi** ja **tarbijaõiguste direktiivi** kohaldatavuse kohta nende tavade suhtes. Lõppkokkuvõttes peaks tarbijatele olema internetis tagatud **samal tasemel kaitse ja õiglane kohtlemine kui väljaspool interneti**.

Et tarbijad saaksid digipöörde suurest potentsiaalist igakülgset kasu, tuleb **digimajandust reguleerivate normide** väljatöötamisel ja kohandamisel võtta arvesse tarbijate huve. Silmas tuleb pidada kahte eesmärki: luua tarbijatele turvalisem digiruum, kus nende õigused oleks

⁵³Ühendkuningriik, Taani, Madalmaad, Rootsi ja Saksamaa.

⁵⁴Eurostat - Digitaalrajanduse ja -ühiskonna statistika – leibkonnad ja üksikisikud - Kaupade ja teenuste tellimine või ostmine.

⁵⁵Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. novembri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/2161, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 98/6/EÜ, 2005/29/EÜ ja 2011/83/EL, et ajakohastada liidu tarbijakaitsenorme ja tagada paremini nende täitmine (ELT L 328, 18.12.2019, lk 7).

⁵⁶Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/770 digisisu üleandmise ja digiteenuste osutamise lepingute teatavate aspektide kohta (ELT L 136, 22.5.2019, lk 1).

⁵⁷Kasutajaliidesed, mis on kujundatud tarbijatega manipuleerima.

kaitstud, ning tagada võrdsed tingimused, et tänu innovatsioonile jõuaksid kõigi eurooplasteni uued ja paremad teenused.

Esiteks püüab komisjon tulevase uue **digiteenuste õigusakti** ettepanekus määrata kindlaks veebivahendajate ja -platvormide uued ja laiemad vastutusala ning tugevdada nende aruandluskohustust. Digiteenuste õigusaktiga tagatakse tarbijatele ebaseaduslike toodete, sisu ja tegevuse eest veebiplatvormidel sama tulemuslik kaitse nagu väljaspool interneti.

Teiseks kavatses komisjon esitada ka **digiturgude õigusakti**, et hoida ära probleeme (näiteks mõningate digiplatvormide võime kontrollida sisule juurdepääsu) tõrgetele vastuvõtlikel digiturgudel. Selles ühendatakse sisule juurdepääsu kontrollija omadustega digiplatvormide ennetav reguleerimine turu dünaamilise uurimise raamistikuga, et analüüsida tõrgetele vastuvõtlikke digiturge. Digiturgude õiglasemaks ja konkurentsipõhisemaks muutmiseks, sealhulgas madalamatest hindadest, parematest ja uuematest teenustest ning suuremast valikust on lõppkokkuvõttes kasu just tarbijatele.

Kuigi **tehisintellekt** võib anda palju kasu, võivad mõned tehisintellekti kasutusviisid rikkuda tarbijate õigusi ja neid kahjustada⁵⁸. Lähtudes tehisintellekti käsitlevast valgest raamatust⁵⁹ ja sellega kaasnevast aruandest uute tehnoloogiatega seotud vastutuse ja ohutuse kohta,⁶⁰ valmistab komisjon ette järgmised meetmed:

- ✓ ettepanek,⁶¹ millega tagada tarbijate huvide kõrgetasemeline kaitse ja põhiõiguste kaitse, mis omakorda suurendaks tehisintellekti ühiskonnas kasutuselevõtuks vajalikku usaldust;
- ✓ tsiviilvastutuslikud meetmed, millega näha ette, et tehisintellekti rakenduste poolt põhjustatud kahju ohvritele oleks realselt tagatud samal tasemel kaitse kui muude toodete või teenuste põhjustatud kahju puhul.

Uute tehnoloogiate areng ning tootmise ja jaekaubanduse globaliseerumine, sealhulgas internetikanalite kaudu, tõstatab küsimuse, kas olemasolevad tooteohutuse eeskirjad on piisavad, et pidada arengutega sammu ja tarbijaid asjakohaselt kaitsta. Komisjonil on praegu käsil mitu uue tehnoloogia ohutust käsitlevat algatust:

- ✓ masinadirektiivi läbivaatamine⁶²;
- ✓ delegeeritud õigusaktide vastuvõtmine raadioseadmete direktiivi alusel⁶³ ning
- ✓ üldise tooteohutuse direktiivi läbivaatamine⁶⁴.

⁵⁸ Kui algoritmid ja masinõpe ei ole piisavalt läbipaistvad või suutlikud, võivad need korrata, võimendada või tekitada kallutatust, mis tuleneb konkreetsest andmevalikust ja millest programmeerijad ei pruugi üldse teadlikud olla.

⁵⁹ Tehisintellekt: Euroopa käsitus tiptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast. COM(2020) 65 final.

⁶⁰ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele – Aruanne selle kohta, milline on tehisintellekti, asjade interneti ja robotika mõju ohutusele ja vastutusele. COM(2020) 64 final.

⁶¹ Esialgne mõjuhinnang ettepaneku kohta võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu õigusakt, millega kehtestatakse nõuded tehisintellektile.

⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. mai 2006. aasta direktiiv 2006/42/EÜ, mis käsitleb masinaid ja millega muudetakse direktiivi 95/16/EÜ (ELT L 157, 9.6.2006, lk 24).

⁶³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/53/EL raadioseadmete turul kättesaadavaks tegemist käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 1999/5/EÜ (ELT L 153, 22.5.2014, lk 62).

Üldise tooteohutuse direktiiv, millega on loodud toiduks mittekasutatavate tarbekaupade ohutuse õigusraamistik,⁶⁵ on pärit ajast, mil tehisintellektil töötavad tooted ja võrgustatud seadmed olid haruldased, mis aga enam nii ei ole. Kõnealused arengud seavad kahtluse alla toodete praeguse määratluse ja toovad kaasa uusi ohte või muudavad olemasolevate ohtude realiseerumise viisi, mida tuleks kajastada ja nõuetekohaselt arvesse võtta. Internetimüügi kasv tekitab ka uusi probleeme, kuna ametiasutustel ei ole alati piisavalt tõhusaid vahendeid internetituru järelevalveks. Lisaks võimaldab e-kaubandus osta tarbijatel otse väljaspool ELi asuvatelt ettevõtjalt, mis raskendab ühtsele turule sisenevate toodete ohutuse kontrollimist. Üldise tooteohutuse direktiivi 2021. aastaks kavandatud läbivaatamise tulevane ettepanek peaks andma kõigile neile küsimustele kindla vastuse.

Kasu võiks olla üldtunnustatud **avalikust elektroonilisest identiteedist**, millega saaks anda tarbijatele võimaluse hallata täielikult kontrollitud ja turvalisel viisil juurdepääsu oma andmetele ja nende kasutamist. Selline mehhanism peab põhinema tarbijate valikul, nende nõusolekul ja isikuandmete kaitse üldmääruse kohasel tagatisel täielikult austada eraelu puutumatus. Komisjon vaatab praegu tarbijate huve ja kaitsevajadust arvestades seda süsteemi läbi⁶⁶.

Et käsitleda põhjendamatut **asukohapõhist tõkestust**, mis diskrimineerib ELi tarbijaid ja segmenteerib turge piki riigipiire, viib komisjon praegu läbi asukohapõhise tõkestuse määruse esimest varajast läbivaatamist⁶⁷.

Euroopa andmestrategia⁶⁸ eesmärk on aidata kaasa inimeste isikuandmete kaitse üldmääruse kohasele õigusele **andmeid üle kanda**. Sellise õigusega saab seada inimesed andmemajanduse keskmesse, võimaldades neil vahetada teenuseosutajat, kombineerida teenuseid, kasutada muid uuenduslikke teenuseid ja valida teenuseid, mis pakuvad kõige tugevamat andmekaitset. See strateegia aitab ühtlasi kaasa tõeliselt ühtse andmeturu ja **ühtsete Euroopa andmeruumide** loomisele.

Digipööre⁶⁹ on põhjalikult muutnud **jaefinantsteenuste sektorit**, tuues kaasa uusi suundumusi ja lahendusi ning mitmekesistades finantstoodete ja -teenuste pakkumist. Selles vallas on traditsiooniliste teenuseosutajate kõrvale ilmunud ebatraditsioonilised, nagu finantstehnoloogia ettevõtted ja vastastikused laenuandjad, kuid ka traditsioonilised teenuseosutajad ise kasutavad üha enam veebipõhiseid müügikanaleid. Uusi tooteid, nagu lühiajalised kõrge maksumusega laenud, mis sõlmitakse küll lühikeseks ajavahemikuks, kuid võivad tuua laenuvõtjale märkimisväärseid kulusid, turustatakse ja müüakse üha enam digitaalselt. Uued tehnoloogiad, näiteks välgmaksete lahendused, võivad tuua tarbijatele

⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. detsembri 2001. aasta direktiiv 2001/95/EÜ üldise tooteohutuse kohta (EÜT L 11, 15.1.2002, lk 4).

⁶⁵ Direktiivi kohaldatakse juhul, kui ELi õigusaktides puuduvad samal eesmärgil täpsemad sätted.

⁶⁶ Komisjon hindab praegu määrust (EL) 910/2014 e-identimise ja e-tehingute jaoks vajalike usaldusteenuste kohta siseturul (eIDASe määrus).

⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. veebruari 2018. aasta määrus (EL) 2018/302, mis käsitleb siseturul toimuvat põhjendamatut asukohapõhist tõkestust ja muul viisil diskrimineerimist kliendi kodakondsuse, elukoha või asukoha alusel ning millega muudetakse määrusi (EÜ) nr 2006/2004 ja (EL) 2017/2394 ning direktiivi 2009/22/EÜ (ELT L 60 I, 2.3.2018, lk 1). Komisjon võtab peagi vastu aruande, milles ta esitab oma järeldused, rõhutades sealhulgas vajadust, et pädevad asutused jälgiksid hoolikalt määruse rakendamist tagamaks tarbijatele ja ettevõtjatele võimaluse täiel määral nautida digitaalse ühtse turu vilju.

⁶⁸ Teatis „Euroopa andmestrategia“ (COM(2020) 66 lõplik).

⁶⁹ Et võimaldada tarbijatel ja ettevõtjatel nautida kõiki innovatsiooni vilju, tagades samas neile asjakohase kaitse, võttis komisjon 2020. aasta septembris vastu uue digirahanduse paketi, https://ec.europa.eu/info/publications/200924-digital-finance-proposals_et.

käegakatsutavat kasu, kuid võivad vajada sobivaid tarbijakaitsemeetmeid⁷⁰. Komisjon tegi hiljuti teatavaks algatused, millega parandatakse tarbijakaitset maksete valdkonnas. Need on küsimused, millele keskendutakse hiljuti vastu võetud ELi jaemüügi maksete strateegias⁷¹.

Krediidi hindamisel alternatiivsete andmekategooriate kasutamine koos automatiseeritud otsustusprotsessiga tõstatab küsimuse, milliseid andmeid tuleks tarbijate krediidi võimelisuse hindamiseks kasutada, ning paneb mõtlema diskrimineerimisohule, mis tuleneb otsuste põhinemisest läbipaistmatutel algoritmidel. Seda ohtu käsitletakse tõenäoliselt ka tehisintellekti nõudeid käsitlevas õigusaktis, millele eespool viidati. Lisaks tuleks läbi vaadata mitmed kehtivad õigusaktid, nagu **tarbijakrediidi direktiiv, hüpoteekkrediidi direktiiv, maksekontode direktiiv** ja **finantsteenuste kaugturustuse direktiiv**, et kajastada digivahendite kasvavat kasutust ja eespool nimetatud probleeme arvesse võtta. Tarbijatele tuleks tagada võimalus toodete omadustest aru saada, erinevaid tooteid võrrelda ja pakkumisi vastu võtta interneti teel, mis aitaks edendada innovatsiooni ja suurendada tarbijate usaldust.

Komisjoni uue **digirahanduse paketi**ga, mis hõlmab eelkõige digitaalse rahastamise strateegiat ja jaemaksete strateegiat ning krüptovarasid ja finantssektori digitaalset tegevuskerksust käsitlevaid seadusandlikke ettepanekuid, püütakse võimaldada tarbijatel ja ettevõtjatel nautida kõiki innovatsiooni vilju, tagades samas neile asjakohase kaitse. Digipöörde pidevat arengut tuleb arvesse võtta ka jaainvesteeringute strateegias, mis peaks keskenduma üksikinvestorite huvidele ja mis on kavandatud 2022. aasta esimeseks pooleks.

Kui digiülemineku lahendusi ei kavandata nii, et need oleksid **ligipääsetavad ka puuetega inimestele**, võib seegi kaasa tuua uusi probleeme. Komisjon toetab liikmesriike Euroopa ligipääsetavuse akti ülevõtmisel⁷². Selle kohaldamine alates 2025. aastast aitab puuetega inimestel digitaliseerimisega seotud probleemidest üle saada ning suurendab ligipääsetavate toodete ja teenuste hulka puuetega inimeste jaoks.

Lõpuks nõuab digipöörde tarbijatelt heal tasemel digikirjaoskust ja -pädevusi, mida tuleks edendada hariduse ja koolituse kaudu elukestva õppe raames, nagu on rõhutatud **digipöppe tegevuskavas 2021–2027**⁷³ ja selle strateegilistes prioriteetides.

- **Meede 7:** pärast ebaausate kaubandustavade direktiivi ja tarbijaõiguste direktiivi käsitlevate **juhenddokumentide** ajakohastamist on komisjonil kavas 2022. aastaks analüüsida, kas keskpikas perspektiivis on vaja täiendavaid õigusakte või muid meetmeid, et tagada võrdsed tingimused ja õiglane kohtlemine nii internetis kui ka väljaspool interneti.
- **Meede 8:** nagu kinnitatud tehisintellekti käsitlevas valges raamatus, kavatses komisjon esitada 2021. aastal **horisontaalse õigusakti ettepaneku, millega kehtestatakse tehisintellektile esitatavad nõuded.**
- **Meede 9:** 2021. aastal kavatses komisjon koostada ettepaneku **üldise tooteohutuse direktiivi** läbivaatamiseks, et võtta vaatluse alla uutest tehnoloogiast ja

⁷⁰ ELi jaemaksete strateegia, COM(2020) 592 final.

⁷¹ COM(2020) 592 final.

⁷² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta (ELT).

⁷³ COM(2020) 624, teatis „Digipöppe tegevuskava 2021–2027. Hariduse ja koolituse ümberkujundamine digiajastu jaoks“.

internetimüügist tulenevad probleemid toodete ohutuses. Lisaks sellele kavatses komisjon koostada 2021. aastal ka ettepaneku **masinadirektiivi läbivaatamiseks**.

- **Meede 10:** komisjon kavatses 2021. aastal koostada ettepaneku **tarbijakrediidi direktiivi** ja **finantsteenuste kaugturstuse direktiivi** läbivaatamiseks, et tugevdada tarbijakaitset jaefinantsteenuste digitehnoloogiale ülemineku tingimustes.

3.3. Õiguste tõhus tagamine ja tõhus õiguskaits

Näide. Tulevane esindushagisid käsitlev direktiiv võimaldab tarbijatel jõud ühendada. Tulevikus suudavad selleks määratud pädevad üksused tarbijate kollektiivseid huve teenivaid kaebusi lihtsamini kohtute või haldusasutuste ette viia, sealhulgas piiriüleste juhtumite puhul. See lihtsustab tarbijate jaoks ühise õiguskaits taotlemist, kui peaksid korduma sellised juhtumid, mis meenutavad teatavate diiselautode heitgaaside testidega manipuleerimist.

Nii nagu ettevõtjatel on õigus müüa tooteid ja pakkuda teenuseid ühtsel turul kõigile tarbijatele, peaks **tarbijatel** olema sõltumata nende asukohast ELis **võimalik oma õigusi** nende ettevõtjate suhtes **tõhusalt maksma panna**. Täitevasutuste korraldatud veebisaitide sõeluuring on aga näidanud, et tegelikkuses vaadatakse tarbijate õigustest sageli mööda. Aastatel 2007–2019 leiti keskmiselt 60 % kontrollitud veebisaitide puhul, et need ei vasta põhilistele tarbijakaitse eeskirjadele ja vajavad seega muudatusi⁷⁴.

Tarbijaõiguste tagamine on eelkõige **riiklike ametiasutuste pädevuses**, kuid ELil on sealjuures oluline **koordineeriv ja toetav roll**. Uus **tarbijakaitsealase koostöö määrus**⁷⁵, mis jõustus 2020. aasta jaanuaris, loob ELi ühismeetmete tugevama aluse. Sellega tugevdatakse täitevasutuste veebisuutlikkust, koostöömehhanisme ja jälitusteabe kogumise süsteemi, et tegeleda ELi tarbijakaitse normide laiaulatuslike rikkumistega, tagada tarbijakaitse ühtlane tase ja määrata ettevõtjate teenindamiseks ühtsed kontaktasutused. Komisjon ei kõhkle kasutamast oma määrusest tulenevaid volitusi, et algatada kogu ELi hõlmavates küsimustes vajaduse korral **koordineeritud jõustamismeetmeid**. Kooskõlas käesoleva tegevuskava strateegiliste prioriteetidega keskendutakse sealjuures järgmisele:

- COVID-19 mõju tarbijaõigustele (st pettused, reisisekeldused ning finantshaavatavuse ärakasutamine, mida kõike esines juba enne pandeemia puhkemist, kuid mis on nüüdseks teravnenu⁷⁶) ning
- eksitavad keskkonnahoidlikud väited ja internetis kasutatavate mõjutustehnikate ja teabe isikustamisega seotud ebaausad kaubandustavad.

Määrusega nõutakse, et komisjon **hindaks** 2023. aasta jaanuariks uute eeskirjade tõhusust.

Lisaks vaatas EL hiljuti läbi oma tarbijakaitse õigusraamistiku. **Tarbijakaitse normide ajakohastamist ja nende paremat täitmist käsitlev uus direktiiv**⁷⁷ ning tulevane

⁷⁴ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/sweeps_et.

⁷⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2394 tarbijakaitsealase õigusaktide täitmise tagamise eest vastutavate liikmesriigi asutuste vahelise koostöö kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 2006/2004 (ELT L 345, 27.12.2017, lk 1–26).

⁷⁶ Vt ka 10. juuni 2020. aasta ühisteatist „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfoga – faktid selgeks“, JOIN(2020) 8 final.

esindushagisid käsitlev direktiiv⁷⁸ tugevdavad oluliselt tarbijate õigusi, nähes eelkõige ette suurema digitaalse õigluse, rangemad karistused ja tõhusa kollektiivse õiguskaitse mehhanismi.

Selleks et tagada õigusnormide ühtne täitmine kogu ELis ja aidata ametiasutustel paremini toime tulla digipöördest tulenevate raskustega, seatakse **uue mitmeaastase finantsraamistiku kohases ühtse turu programmis** prioriteediks riiklike ametiasutuste suutlikkuse suurendamise meetmete rahastamine. Komisjonil on kavas rahastada projekti, millega luuakse **ELi e-labor**, mis pakub ühtsel platvormil töövahendeid, mida ametiasutused saavad kasutada veebipõhiste uurimiste läbiviimiseks ja veebis müüdavate ohtlike toodete jälgimiseks ning mis põhinevad kõrgetasemelistel IT-lahendustel, kasutavad tehisintellekti, andmekaevetehnikaid ja veebiämblikke. Lisaks püüab komisjon tugevdada esindushagisid käsitleva tulevase direktiivi kohaste pädevate üksuste ja tarbijakaitsealase koostöö määruse kohaste hoiatusteadete edastamiseks määratud riiklike tarbijaorganisatsioonide suutlikkust. Ka individuaalsete õiguskaitsevahendite hõlbustamine jääb endiselt prioriteediks, mistõttu jätkab EL Euroopa tarbijakeskuste ning vaidluste kohtuvälise lahendamise ja vaidluste veebipõhise lahendamise mehhanismide rahastamist ja ajakohastamist. Riiklike ametiasutuste haldussuutlikkuse suurendamiseks on võimalik anda kohandatud tehnilist toetust ka tehnilise toe rahastamisvahendi kaudu⁷⁹.

- **Meede 11:** komisjon aitab liikmesriikidel õigeaegselt ja tulemuslikult üle võtta 2022. aasta mais jõustuva tarbijakaitsenormide ajakohastamist ja nende paremat täitmist käsitleva uue direktiivi ning tulevase esindushagisid käsitleva direktiivi, kui see on ametlikult vastu võetud ja jõustunud, ning neid **rakendada ja jõustada**.
- **Meede 12:** 2022. aastal ja seejärel iga kahe aasta tagant esitab komisjon eri sektorites ilmnevate vastavusprobleemide lahendamiseks koos riiklike ametiasutustega tarbijakaitsealase koostöö võrgustiku **ühised jõustamisprioriteedid**.
- **Meede 13:** komisjon annab 2022. aastaks kasutusse Euroopa koostalitlusraamistiku põhimõtteid järgiva **innovatiivsete e-vahendite** kogumi, millega tugevdada riiklike ametiasutuste suutlikkust võidelda internetis kasutatavate ebaseaduslike kaubandustavade vastu ja teha kindlaks ohtlike tooteid⁸⁰.
- **Meede 14:** 2023. aastaks hindab komisjon tarbijakaitsealase koostöö määruse kohaldamist, vaadeldes eelkõige seda, kui tõhusalt on õnnestunud tagada tarbijate õigused seoses tarbijakaitsenorme rikkuvate kogu Euroopas levinud kaubandustavade tõkestamisega.

3.4. Tarbijate spetsiifiliste vajaduste rahuldamine

⁷⁷Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. novembri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/2161, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 98/6/EÜ, 2005/29/EÜ ja 2011/83/EL, et ajakohastada liidu tarbijakaitsenorme ja tagada paremini nende täitmine, ELT L 328, 18.12.2019, lk 7-28.

⁷⁸22. juunil 2020 kaasseadusandjate poolt komisjoni ettepaneku põhjal poliitilise kokkuleppe korras esialgselt kokku lepitud tekst.

⁷⁹TSI – endised struktuurireformi tugiprogrammid; COM(2020) 409 final.

⁸⁰https://ec.europa.eu/isa2/eif_et.

Näide. 2018. aastal oli 10 %-l ELi leibkondadest hüpoteklaenude, üüri, kommunaalteenuste arvete või laenumaksetega seotud võlgnevusi, mis asetab nad ülemäärase võlakoormuse ohtu. Praegune pandeemia halvendab paljude võlgades olevate tarbijate olukorda. Komisjon on teinud koostööd liikmesriikide ja sidusrühmadega, et teha kindlaks parimad tavad raskustes olevate tarbijate abistamiseks ja neid tavasid edendada,⁸¹ sealhulgas on olulisel kohal parem juurdepääs võlanõustamisele. Uuringud näitavad, et iga võlanõustamisele kulutatud euro võib aidata säästa sotsiaaltoetustena rohkem kui kaks eurot.

Tarbijapoliitika vahendid kaitsevad kõiki tarbijaid nende suhetes kutseliste kauplejatega. Tavaliselt eeldatakse, et tarbijad on tehingu nõrgemaks osapooleks, mistõttu vajavad nende tervis, ohutus ja majandushuvid eraldi kaitset. Siiski võivad teatavad tarbijarühmad olla teatavates olukordades eriti haavatavad ja vajada seetõttu eri kaitsemeetmeid. **Tarbijate haavatavust** võivad mõjutada sotsiaalsed asjaolud või üksiktarbijate või tarbijarühmade eriomadused, nagu vanus, sugu, tervis, digitaalne kirjaoskus, arvutusoskus või rahaline olukord⁸². Halb ligipääs võib asetada eakad või puuetega inimesed tõrjutud olukorda või piirata nende tegutsemisvõimet. Käimasolev pandeemia võib neid haavatavuse vorme süvendada, kuid need olid olemas ka ilma pandeemiata.

Praegu valmistab erilist muret paljude ELi leibkondade suurenev **rahaline haavatavus**. Hiljuti 21 liikmesriigis läbi viidud uuring näitas, et alates COVID-19 kriisi algusest on kümnest tarbijast kuus seisnud silmitsi finantsraskustega,⁸³ mis võivad põhjustada ülemäärast võlakoormust. Ülemäärastes võlgades tarbijatel on tõhusalt aidanud kestliku rahalise seisundini naasta **võlanõustamine**, mis ühtlasi tagab võlausaldajatele tagasimaksud. Komisjon kogub kokku liikmesriikide parimad tavad, uurib nende laiema rakendamise võimalusi ning teeb kindlaks uue mitmeaastase finantsraamistiku rahastamisvajadused ja -võimalused. 2020. aasta juunis avaldas komisjon ka mikrokrediidiga tegelevate asutuste Euroopa tegevusjuhendi uuendatud versiooni⁸⁴. Tarbijakrediidi direktiivi läbivaatamise⁸⁵ käigus hinnatakse muu hulgas seda, kuidas parandada eeskirju, millega tagatakse, et krediidi andmisel hinnatakse põhjalikult tarbija krediidivõimelisust. Et tarbijad saaksid teha krediidilepingute sõlmimisel teadlikke valikuid, tuleks neile anda kogu vajalik lepingueelne teave, samuti peaksid nad saama asjakohast nõu.

Nende meetmete abil tuleb püüda viia tarbijate vajadus krediidi järele vastavusse nende tagasimaksevõimega, vähendades sel viisil makseviivituste ja ülemäärase võlakoormuse riski. Siiski ei pruugi tarbijad olla iga kord võimelised võlgu tähtaegselt tagasi maksma. Seega võib osutada vajalikuks hinnata, millised on kõige asjakohasemad vahendid tarbijate ülemäärase

⁸¹ Komisjon korraldas 2020. aasta mais ja juunis sidusrühmade dialoogi ümarlauakohtumised, et arutada pankade ja pangandusväliste laenuandjate pakutavaid leevendusmeetmeid, mille järel avaldati 2020. aasta juulis parimaid tavasid käsitlev dokument.

⁸² Käitumuslike tähelepanekute töörühma (Behavioural Insights Team) aruandes veebikahju ja -manipuleerimise kohta kirjeldatakse mitmeid huvitavaid võimalusi, sealhulgas ettepanekuid andmete kasutamise kohta haavatavate tarbijate tuvastamiseks (lk 52) ja muid meetmeid (nt enesevälistus).

⁸³ <https://www.europarl.europa.eu/news/et/press-room/20200525IPR79717/eu-citizens-want-more-competences-for-the-eu-to-deal-with-crises-like-covid-19>.

⁸⁴ Tegevusjuhend peaks toimima kvaliteedi tagatisena, hõlmates ühtlustatud parimaid tavasid Euroopa mikrokrediidiasutuste jaoks, kes annavad mikroettevõtjatele või füüsilisest isikust ettevõtjatele äriplane summas kuni 25 000 eurot. Vt: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1482&langId=et>.

⁸⁵ Vt eespool nimetatud meede 10.

võlakoormuse probleemiga tegelemiseks, sealhulgas tuleb ühe võimalusena kaaluda ka võlgadest vabastamist⁸⁶.

Nagu on rõhutatud Euroopa sotsiaalpoliitika võrgustiku uuringus,⁸⁷ on taskukohasus väga oluline, et tagada **väikese sissetulekuga tarbijatele** toodete ja teenuste kättesaadavus. Mõned liikmesriigid kasutavad madala sissetulekuga inimestele suunatud sotsiaalkaitsemeetmete kõrval ka tarbijakaitsemeetmeid. Komisjoni soovitusel küttestuvõimetuse kohta⁸⁸ antakse liikmesriikidele juhiseid selle kohta, kuidas haavatavate energiatarbijate seisundi parandamiseks võidelda energiaostuvõimetuse vastu.

Eakatel ja puuetega inimestel on tarbimise vallas oma spetsiifilised vajadused. Oluline on tagada, et kooskõlas ELi toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega⁸⁹ oleks selge, kasutajasõbralik ja ligipääsetav teave neile kättesaadav nii internetis kui ka väljaspool seda. Eakad ja puuetega tarbijad vajavad ka ligipääsetavaid tooteid ja tugitehnoloogiaid, mis ühilduks tavatehnoloogiaga. Ka digipöörde käigus peaks õiglane ja mittediskrimineeriv lähenemisviis vastama vanemate tarbijate, puuetega tarbijate ja üldisemalt veebikaugete tarbijate vajadustele, kes võivad tunda digitaalsete töövahendeid halvemini ja olla nendega ebakindlamad, mistõttu on neil suurem oht langeda pettuse ohvriks. Mõne liikmesriigi kogemused näitavad, et üheks kõige tõhusamaks abivahendiks on tarbijate nõustamine **kohalikul tasandil**, nii et nõustamine toimub koduasulas või -kvartalis.⁹⁰ Tänu oma lähedusele kohalike ja maakogukondadega on just sotsiaalmajanduse organisatsioonid eriti sobivad selliste vajaduste rahuldamiseks. Sellesarnaseid algatusi saaks edendada ka ELi tasandi ühismeetmete kaudu tulevase mitmeaastase finantsraamistiku raames.

Eriti alati on internetis eksitavate ja agressiivsete kaubandustavade kokku puutuma **lapsed ja alaealised**. Oluline on investeerida rohkem **tarbijate elukestvasse haridusse ja teadlikkuse suurendamisse** kõigis eluetappides alates koolist. See peaks hõlmama ka finantskirjaoskuse edendamist, et aidata tarbijatel teha oma isiklike rahaasjade kohta õigeid otsuseid⁹¹. Veebipõhistele õppematerjalidele juurdepääsu tagamise ja suutlikkuse suurendamise meetmete parem koordineerimine peamiste osalejate vahel riiklikul ja ELi tasandil võiks aidata saavutada sünergiaid, soodustada püsivat innovatsioonivalmidust ja kohanemisvõimet ning edendada uute veebipõhiste õppe- ja õpetamisviiside kasutuselevõttu, sealhulgas veebiplatvormide ja muude veebivahendite loomise teel.

Samuti puutuvad lapsed suurel määral kokku toodetega seotud riskidega⁹². Kõikidest toodetest, mis kiirhoiatussüsteemis Safety Gate / RAPEX 2019. aastal ohtlikuks tunnistati,

⁸⁶Vt direktiiv (EL) 2019/1023 saneerimise, maksejõuetuse ja võlgadest vabastamise kohta.

⁸⁷Baptista, I. ja Marlier, E. (2020), „Access to essential services for people on low incomes in Europe. An analysis of policies in 35 countries“, European Social Policy Network (ESPN), Brüssel: Euroopa Komisjon.

⁸⁸C(2020) 9600 final, 14.10.2020, komisjoni soovitus, mis käsitleb energiaostuvõimetust, 14. oktoober 2020.

⁸⁹ Direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882> (ELT L 151, 7.6.2019, lk 70).

⁹⁰ Vt näiteks „Naabruskonna tarbijate võimestamine“, Saksa tarbijaorganisatsioonide liidu (vzbv) ja tarbijakeskuste ühisprojekt.

<https://www.vzbv.de/pressemitteilung/verbraucher-staerken-im-quartier>.

⁹¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Inimeste ja ettevõtete hüvanguks toimiv kapitaliturgude liit - uus tegevuskava“, COM(2020) 590 final, meede 7: kodanike võimestamine finantskirjaoskuse kaudu

⁹²Vigastusi käsitlevad andmed näitavad, et lapsed ja eakad on tooteohutuse vallas kõige haavatavamad tarbijarühmad. Kokku juhtub nendega 54 % kõigist toodetega seotud vigastustest, ehkki ELi elanikkonnast moodustavad nad vaid 35 %.

moodustasid mänguajad või lastehooldustooted koguni 32 %. Lisaks üldise tooteohutuse direktiivi läbivaatamisele ja üldise raamistiku tugevdamisele töötab komisjon välja **ajakohastatud ohutusnõuded lastele mõeldud toodete standardite jaoks**. Samuti kavatses komisjon toetada liikmesriikide koordineeritud turujärelevalve meetmete kaudu⁹³ lastetoodete proovide võtmist ja analüüsimist⁹⁴. Komisjon kavatses 2021. aasta ELi tooteohutuse auhindade jagamisel lisada laste ja teiste haavatavate rühmade ohutuse kaitsmise kategooria, et edendada selle valdkonna parimaid äritavasid.

Direktiiv 2004/113/EÜ⁹⁵ tagab meeste ja naiste **võrdse kohtlemise** seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega. Näiteks pakub see kaitset selle eest, kui rasedate naiste jaoks piiratakse eesoleva võimaliku sissetuleku kaotuse tõttu krediitteenuste kättesaadavust või jäetakse üksikemad tajutava suurema kohustuste täitmata jätmise riski tõttu kõrvale teatavatest finantsteenustest. Peale selle on direktiiviga 2000/43/EÜ⁹⁶ kehtestatud rassilise ja etnilise päritolu alusel diskrimineerimise vastu võitlemise raamistik, et tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte järgimine.

Diskrimineerimise ohtu võivad mõnikord suurendada teatavate kaupade ja teenuste pakkujate kasutatavad **algoritmid**, mis võivad levinud kultuuriliste või sotsiaalsete ootuste tõttu olla **moodustatud selliselt, et neis esineb teatavat kallutatust**. Kuigi see võib põhjustada tarbijate diskrimineerimist üleüldse, mõjutab see sageli teatavaid rühmi rohkem kui teisi, eelkõige vähemusrühvuse või erisuguse rassilise taustaga inimesi⁹⁷. Tulevases tehisintellekti käsitlevas horisontaalse õigusraamistiku ettepanekus võetakse otseselt vaatluse alla see, kuidas piirata algoritmsüsteemides kallutatuse ja diskrimineerimise ohtu.

Lõpuks näitavad käitumisökonomika uuringud,⁹⁸ et eriti internetis mõjutavad tarbijate käitumist sageli kognitiivsed eelarvamused, mida kauplejad saavad ärielistel eesmärkidel ära kasutada. Need **uued ohud** võivad **mõjutada peaaegu kõiki tarbijaid**. Informatsioonilise asümmeetria vastu võitlemisel on olulisel kohal läbipaistvuskohustused (nagu on märgitud ka eespool digipöörde kontekstis), kuid tuleb veel hinnata, kas selle dünaamilise haavatavuse vormiga tegelemiseks on vaja täiendavaid meetmeid.

- **Meede 15:** alates 2021. aastast on komisjonil kavas suurendada liikmesriikide **võlanõustamisteenuste kättesaadavust ja kvaliteeti parandavate** meetmete rahastamist.
- **Meede 16:** komisjoni eesmärk on toetada alates 2021. aastast algatusi, millega pakutakse **kohalikku nõustamist tarbijatele**, kellel ei ole struktuurilistel või isiklikel põhjustel juurdepääsu veebis või teabekeskustes pakutavale toele ja teabele.
- **Meede 17:** lisaks tooteohutuse raamistiku tugevdamisele üldise tooteohutuse direktiivi läbivaatamise ettepaneku kaudu kavatses komisjon 2021. aastal koostada **komisjoni otsuse ohutusnõuete kohta**, millele peavad vastama **lastehooldustoodete** standardid.

⁹³Toodete ohutusega seotud kooskõlastatud tegevus (üldise tooteohutuse direktiivi 2001/95/EÜ artikkel 10)

⁹⁴Internetis ja väljaspool interneti müüdavate toodete (nt lamamistoolid, beebikiiged ja käimistoolid) ohutuse kontrollimine.

⁹⁵Nõukogu 13. detsembri 2004. aasta direktiiv 2004/113/EÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega (ELT L 373, 21.12.2004, lk 37).

⁹⁶Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (ELT L 180, 19.7.2000, lk 22).

⁹⁷https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-focus-big-data_en.pdf

⁹⁸http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/vulnerability/index_et.htm.

- **Meede 18:** Aastaks 2023 töötab komisjon välja **strateegilise lähenemisviisi tarbijate teadlikkuse ja harituse parandamiseks**, käsitledes ka eri rühmade vajadusi ja lähtudes muu hulgas võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise põhimõttest.

3.5. Tarbijakaitse ülemaailmses kontekstis

Näide. Seoses e-kaubanduse kasvuga muutub koostöö rahvusvaheliste partneritega, eelkõige Hiinaga, üha olulisemaks. Ostude osakaal väljaspool ELi asuvatelt müüjatelt on suurenenud 17 %-lt 2014. aastal 27 %-le 2019. aastal⁹⁹. Otse interneti teel ELi tarbijatele müüdavate ohtlike toodete hulka võiks aidata vähendada tooteohutusalase koostöö tihendamise Hiinaga ja sellekohane tegevuskava, milles pööratakse erilist tähelepanu just internetis müüdavatele toodetele.

Tootmis- ja väärtusahelad on **üha üleilmsemad ja üha enam omavahel seotud**. Jae- ja turustusahelad sõltuvad internetikaubanduse ja platvormimajanduse kiirest kasvust. Selle tulemusena on ELi tarbijate tõhusa kaitse tagamiseks oluline tugev rahvusvaheline koostöö ametiasutuste ja kõigi tarneahelas osalejate vahel. Samal ajal on oluline, et EL demonstreeriks rahvusvahelisel tasandil oma kõrgetasemelist tarbijakaitset kui Euroopa väärtust ja mudelit.

Impordi ohutuse tagamine ja ELi tarbijate kaitsmine kolmandate riikide ettevõtjate ebaausate äritavade eest nõuab tõhusamaid meetmeid kodus tugevama turujärelevalve näol ja **ELi partnerriikide** ametiasutustega tehtava koostöö tihendamist. Suur hulk ELis leitud ohtlike tooteid on pärit kolmandatest riikidest. Näiteks 2019. aastal oli 64 % kiirhoiatusüsteemi Safety Gate / RAPEX sisestatud hoiatusteadetest seotud väljaspool Euroopa majanduspiirkonda ja sageli Hiinas valmistatud toodetega. Alates 2006. aastast on komisjon teinud RAPEXi teadete süsteemi (RAPEX-China) kaudu tooteohutusalast koostööd, mis on aidanud ohtlike toodete arvu vähendada, kuigi see on endiselt üsna suur.

Samuti võiks ELi tarbijate ohutuse tagamiseks teha koostööd ja vahetada andmeid ohtlike toodete kohta **sarnaste turgudega riikidega**. Selle käigus peaks liikmesriigid nägema vaeva oma tegevuse sihipärastamisega ja võtma vaatluse alla uued ilmnevad ohud. Sellise tegevuse hoogustamiseks on komisjon leppinud kokku töökorra **Kanadaga** ohtlike tooteid käsitleva teabe korrapäraseks vahetamiseks. Samuti on komisjon asunud ELi kaubanduspoliitika rohkeid võimalusi rakendades pidama läbirääkimisi toiduks mittekasutatavaid tooteid käsitleva ohutus- ja vastavusteabe ja asjakohase turujärelevalve lisamiseks praegu ettevalmistamisel olevatesse kaubanduslepingutesse (nt **Austraalia, Uus-Meremaa ja Tšiiliga**).

Sama oluline on luua tihe koostöö **Euroopa naabruskonna** ja **Lääne-Balkani partneritega**. Viimased muudab eriti oluliseks nende geograafiline lähedus ELile ning nende tarbijakaitse ja tooteohutuse valdkonna normide käimasolev vastavusse viimine ELi õigustikuga.

ELi nõudlikud tarbijakaitsestandardid võivad olla eeskujuks teistele **riikidele, kus tarbijakaitse struktuurid on vähem arenenud**, ning neid tuleks rahvusvahelises tegevuses edendada. Näiteks on mõned ELi mittekuuluvad riigid väljendanud suurt huvi ELi

⁹⁹ Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/E-commerce_statistics_for_individuals#E-shopping_from_other_EU_countries.

kiirhoiatussüsteemile Safety Gate / RAPEX sarnanevate süsteemide kasutuselevõtu vastu. Selles küsimuses pakub komisjon regulatiivset tuge ja tegeleb suutlikkuse suurendamisega.

Mitmepoolne koostöö aitab edendada rahvusvahelisel tasandil kõrgetasemelist tarbijakaitset ja tooteohutust ning kaitsta tarbijaid kogu maailmas. Nende eesmärkide saavutamiseks jätkab komisjon koostöös liikmesriikidega oma mõju kasutamist rahvusvahelistes organisatsioonides, nagu Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO), ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverents (UNCTAD) ja Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD).

- **Meede 19:** 2021. aastal on komisjonil kavas koostada **Hiinaga tegevuskava**, millega tugevdada tooteohutuse alast koostööd interneti teel müüdavate toodete suhtes.
- **Meede 20:** alates 2021. aastast asub komisjon arendama võimalusi pakkuda regulatiivset tuge, tehnilist abi ja suutlikkuse suurendamist ELi partnerriikidele, sealhulgas **Aafrika riikidele**¹⁰⁰.

4. JUHTIMISTEGURID

Käesolevas tegevuskavas esitatakse komisjoni kavandatud meetmed, millega edendada tarbijapoliitika prioriteetseid valdkondi, millega EL ja liikmesriigid võiksid järgmise 5 aasta jooksul ja pärast seda tegeleda. Selle edu sõltub laiapõhjalisest partnerlusest, millesse kaasatakse kõik asjaomased sidusrühmad. Selline uus visioon koostööst ELi ja riiklike poliitiliste prioriteetide saavutamisel eeldab **uut tõhustatud koostöö raamistikku**, mis suudaks viia konkreetsete tulemusteni. Selle aluseks tuleks võtta iga-aastased prioriteedid, mida arutatakse iga-aastaselt **tarbijaküsimusi käsitleval tippkohtumisel**, mis toob ülemaailmse tarbijapäeva raames¹⁰¹ kokku kõik sidusrühmad¹⁰². Igal tippkohtumisel tuleks läbi vaadata eelnenud aastal tehtud edusammud ja seada prioriteedid järgmiseks aastaks.

Komisjon peab korrapäraseid arutelusid Euroopa Parlamendi, **Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee** ning **Regioonide Komiteega**. Samuti teeb ta liikmesriikidega tihedat koostööd olemasolevate võrgustike,¹⁰³ tegutsevate töörühmade ja ajutiste rakkerühmade raames. Sellega seoses teeb komisjon tihedat koostööd liikmesriikide ametiasutustega, et tagada meetmete tihe koordineerimine ja asjakohaste kättesaadavate vahendite parim võimalik kasutus ELi ja liikmesriikide tasandil. Vajalik on ka teadusuuringute tulemuste ning andmete vahetamine liikmesriikide ja komisjoni vahel, et tegevuses oleks võimalik tugineda usaldusväärsetele uuringutele ja asjakohastele andmetele.

Selle tööga peaks kaasnema tihe ja tulemuslik koostöö **peamiste sidusrühmadega**, sealhulgas **tarbijaorganisatsioonide ning tööstus- ja akadeemiliste ringkondadega**. Tugevad tarbijaorganisatsioonid on nii liidu kui ka liikmesriikide tasandil olulised partnerid käesoleva tegevuskava raames tehtava töö kavandamisel, tarbijateni jõudmisel ja tarbijate

¹⁰⁰Vt ELi Aafrika-strateegia – Euroopa Komisjoni ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja 9. märtsi 2020. aasta ühisteatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule – Brüssel JOIN(2020) 4 final.

¹⁰¹Seda tähistatakse igal aastal 15. märtsil.

¹⁰²Tarbijaküsimusi käsitlev tippkohtumine toob kokku ELi liikmesriikide sidusrühmad, sealhulgas poliitikat kujundajad, riiklikud täitevasutused, akadeemilised ringkonnad, tarbija- ja ettevõtlusorganisatsioonid ning noorte esindajad.

¹⁰³Näiteks tarbijapoliitika võrgustik, mis ühendab liikmesriikide ja komisjoni kõrgeid ametnikke.

toetamisel. Komisjon loob **uue tarbijapoliitika nõuanderühma**, mis hindab tehtud edusamme ja arutleb eelseisva aasta prioriteetide üle, et anda panus tarbijaküsimusi käsitleva tippkohtumise arutelude ettevalmistusse. See peaks tooma kokku kõik sidusrühmad, kuid võimaldama ka sihipäraseid arutelusid, nt tarbijaorganisatsioonide ja riigiasutuste vahel. **Ettevõtjatega** tuleks teha mitmesuguses vormis **koostööd**, sealhulgas korraldades koolitusi, parimate tavade vahetust ja kohtumisi ettevõtjatega, kes osalevad vabatahtlike lubaduste andmises.

Samal ajal tuleks **edasi arendada** praegust **tarbijatingimuste tulemustabelit**, mis käsitleb tarbijate olukorda kogu ELis, et võtta läbivaadatud näitajate põhjal paremini arvesse tarbijakaitse, tooteohutuse ja kestliku tarbimise tegelikku olukorda ELi ja liikmesriikide tasandil. Sealjuures tuleks tugineda täiustatud andmekogumissüsteemile, mis arvestaks olukorda eri turgudel ja eri riikides, tarbijate seisukohti ja käitumist ning liikmesriikide jõustamissuutlikkust ja -meetmeid. Tulemustabeli kaudu ja tihedas koostöös kõigi sidusrühmadega kogutud andmete põhjal saab kavandada, ühtlustada ja prioriseerida ELi ja riikliku tasandi meetmeid, et parimal viisil edendada kogu ELi tarbijate huve.

- **Meede 21:** komisjonil on kavas luua tarbijapoliitika tegevuskava eesmärkide toetamiseks **tarbijapoliitika nõuanderühm**, kuhu kuuluksid tarbijaorganisatsioonide, kodanikuühiskonna ja tööstuse esindajad¹⁰⁴.
- **Meede 22:** komisjon kavatseb 2021. aastal **tarbijatingimuste tulemustabelit** uuendada, et parandada selle järelevalve- ja võrdlusanalüüsi funktsiooni ning muuta seda sobivamaks jõustamisalase koostöö tugevdamiseks ELis.

5. KOKKUVÕTE

EL on pikkade aastate vältel töötanud välja usaldusväärse tarbijakaitseraamistiku, mida on hiljuti täiendatud mitme seadusandliku algatusega, mille hüvesid ELi tarbijad tulevikus nautivad. Uues tarbijakaitse tegevuskavas antakse ülevaade meetmetest, millega neid saavutusi veelgi kindlustada, et reageerida esilekerkivatele probleemidele, mis on praeguses pandeemiakontekstis osati veelgi teravnunud, ning tugevdada ELi institutsioonide, liikmesriikide ja sidusrühmade vahelist üldist koostööraamistikku. Seda võib pidada ELi majanduse ja tarbijate kestliku taastumise ja toimetuleku üheks nurgakiviks.

Komisjon jääb ootama laiaulatuslikku dialoogi kõigi huvitatud pooltega tarbijakaitse edendamise prioriteetide ja meetmete ning koostöömeetodite üle, et edendada lähiaastatel tarbijakaitset, nagu on sätestatud käesolevas tegevuskavas.

¹⁰⁴ Nõuanderühm tegutseks mitteametliku eksperdirühmana vastavalt komisjoni 30. mai 2016. aasta otsusele, millega kehtestatakse horisontaalsed eeskirjad komisjoni eksperdirühmade loomiseks ja toimimiseks (C(2016) 3301 final).